Landelijk project pilots noodsteunpunten

Tussenpublicatie blok 3

september 2026

Inleiding

Het ontstaat vanzelf bij nood: buren die elkaar opzoeken, een clubgebouw of moskee die hun deuren openen. Maatschappelijke initiatieven laten zich niet plannen, ze ontstaan, met of zonder overheden. Die initiatieven vormen al een netwerk van activiteiten en steunpunten. Dat is de kern van blok 3: samen met de samenleving. Hierin staat de samenleving centraal als weerbaarheidspotentieel. Niet als sluitpost achteraf, maar als fundament. Want hoe goed een systeem ook is ingericht, de basis van samenredzaamheid ligt niet bij veiligheidsregio's of gemeenten, maar bij mensen die elkaar kennen: het gezin, de straat, de buurt, de omgeving. Daar begint het.

Samenwerken met de samenleving is essentieel en kent uitdagingen. Het samenbrengen van top-down structuren en bottom-up initiatieven is makkelijker gezegd dan gedaan. Hoe geef je als systeem — veiligheidsregio's, gemeenten, hulpdiensten — voldoende ruimte en flexibiliteit aan initiatieven die nu eenmaal niet in een blauwdruk passen? Hoe bouw je vertrouwen op tussen partijen die gewend zijn aan controle en partijen die juist gedijen bij vrijheid? En misschien wel de lastigste vraag: hoe blijf je als overheden en hulpdiensten flexibel genoeg om de georganiseerde structuur aan te passen aan de schaal die de werkelijkheid van je vraagt, in plaats van andersom? Pak je vooraf je verantwoordelijkheid om die initiatieven te leren kennen, nieuwsgierig te zijn en oog voor elkaar te hebben? Of stel je je tevreden met een checklijst en een systeemtest?

We zien nu al mooie voorbeelden van hoe dat kan werken: gemeenten die het gesprek aangaan met bewoners nog vóórdat er iets misgaat, betrokken dorpshuizen, veiligheidsregio's die maatschappelijke partners weten te vinden en te betrekken, initiatieven die al functioneren als informeel steunpunt in de wijk. Die voorbeelden laten zien dat het samenspel tussen veiligheid en sociaal domein binnen een noodsteunpunt geen verre toekomstmuziek is, maar nu al ergens tastbaar wordt.

Tegelijk is het proces zelf minstens zo waardevol als de uitkomst. Doordat gemeenten in dit traject in gesprek gaan met inwoners en sleutelfiguren, maatschappelijke partners (beter) leren kennen, en zoeken naar manieren om ook mensen in een kwetsbare positie te bereiken, ontstaat er iets dat verder reikt dan het noodsteunpunt alleen: een stevigere relatie tussen overheden en samenleving, en mogelijk ook tussen inwoners onderling. Weerbaarheid wordt zo niet alleen een taak van hulpdiensten en overheden, maar een gedeelde maatschappelijke opgave met een bijpassend gedeeld risicobewustzijn en verantwoordelijkheidsgevoel. Daarbij, om de continuïteit van de samenleving bevorderen zijn tal van vitale sectoren in Nederland nodig en actief bezig met hun continuïteit, denk aan ziekenhuizen, thuiszorg, scholen, drinkwater, voedsel, brandstofvoorziening en afvalverwerking. Afspraken in deze domeinen en ertussen zijn essentieel.

We zijn er nog niet. Vragen over uniformiteit versus pluriformiteit, over de rol van spontane burgerinitiatieven, en over hoe je als systeem durft te leunen op wat ontstaat in de samenleving, blijven volop in ontwikkeling. Dat is precies waarom deze tussenpublicatie geen eindrapport is, maar een eerlijk beeld van wat we al weten én wat we nog onderzoeken. Met oog voor diversiteit en inclusie, want we bouwen dit niet alleen voor de gemiddelde Nederlander.

In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid, de VNG en de 25 veiligheidsregio's brengen gemeenten, veiligheidsregio's, GGD GHOR, maatschappelijke partners, Defensie, politie, professionals uit de praktijk, beleidsmakers en onderzoekers hun lessen en ervaringen samen. In denktanksessies en reflectietafels halen we de rode draden op uit praktijkoefeningen, en maken we steeds het onderscheid: wat weten we al, en wat onderzoeken we nog? Na deze publicatie volgt nog één tussenpublicatie — over continuïteit — waarna het pilotjaar 2026 wordt afgerond met een advies aan het ministerie, de veiligheidsregio's en de VNG.

Team landelijk project pilots noodsteunpunten

In deze tussenpublicatie wordt de sticker met de **pion** gebruikt om aan te geven waar **oefenruimte** zit en nodig is, waarmee de pilots de komende tijd aan de slag zullen gaan. De sticker met het **stoplicht** duidt aan dat iets om een **keuze of besluit vraagt**.

Noodsteunpunten voor samenredzaamheid

Een NSP in de kern is een knooppunt waar mensen in geval van nood geïnformeerd kunnen worden en handelingsperspectieven krijgen. Een plek waar crisis-, gemeentelijke en maatschappelijke organisaties samen zorgen dat de (lokale) maatschappij zo goed mogelijk kan blijven draaien, door middel van informeren, signaleren, makelen en noodmeldingen. Het doel: het bieden van houvast aan inwoners en stimuleren van de samenredzaamheid. Het is een contactpunt. Samen delen we de last, als hulpdiensten, gemeenten en samenleving. Het is een vangnet dat helpt de hulpdiensten niet te overbelasten.

Zijn we op alle niveaus klaar voor nood?
Onafhankelijk van welke nood, er ontstaat een behoefte aan informatie. Een terugkerende les bij crises: beter te veel dan te weinig gecommuniceerd. Waarvan er één zekerheid is, als het gebeurt, loopt het altijd anders dan vooraf bedacht.

Ervaringen in het buitenland laat het belang zien van 1) goed functionerende maatschappelijk redundante informatievoorziening met bereik, 2) zicht op kwetsbare groepen, 3) het benutten van de veerkracht van inwoners en 4) coördinatie om chaos en geruchten tegen te gaan.

Waarom noodsteunpunten?
Bij een grootschalige stroomuitval hebben mensen vooral één ding nodig: informatie. Uit het onderzoek blijkt dat informatievoorziening de meest urgente behoefte is van inwoners: handelingsperspectieven, duiding van de situatie, de verwachte duur en het welzijn van naasten. Juist op zo'n moment vallen internet, sirenes en NL-Alert grotendeels weg, waardoor de overheden inwoners niet meer op de gebruikelijke manier kan bereiken. Daarom is er een vast, lokaal punt nodig: een plek waar inwoners, overheden, hulpdiensten, lokale maatschappelijke georganiseerde en spontane initiatieven elkaar wél kunnen vinden. Zo'n plek biedt houvast voor inwoners. En laat ook ruimte voor flexibiliteit, zodat er kan worden meebewogen met wat inwoners op dat moment nodig hebben en zelf al oppakken. Uiteindelijk draait het om samen sterk staan: inwoners, bedrijven, gemeenten, hulpdiensten en veiligheidsregio's die het samen doen.

Mate van samenredzaamheid
De basis en de doelen van NSP zijn eenduidig voor Nederland. NSP kunnen verschillende vormen hebben aansluitend op bestaande nood en de mate van samenredzaamheid in de wijk of de buurt. Op een plek met hoge mate van samenredzaamheid, bijvoorbeeld een dorp met een hechte gemeenschap wordt gebouwd op het bestaande sociale structuur. Waar in een stedelijke wijk de cohesie bestaat uit het netwerk van welzijnsorganisaties.

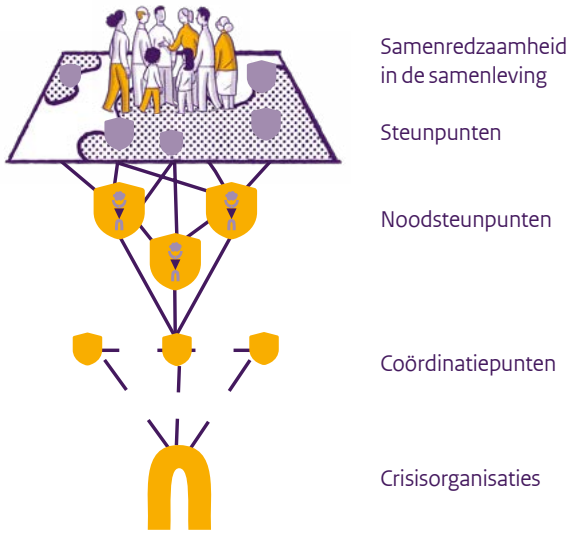

Het Nood-Steun-Punt-Systeem

Elk noodscenario is anders, maar of het nu een cyberaanval is of een overstroming, de samenleving reageert hoe dan ook. Aan ieder noodscenario zijn dezelfde drie onderdelen gekoppeld: steun, punt en systeem. Elk onderdeel bestaat uit mensen, groepen en organisaties die bijdragen, soms op eigen initiatief, soms vooraf bepaald. Dit hebben we verbeeld in een figuur.

Mensen dragen sowieso bij en verzamelen zich, met of zonder regie van bovenaf. Het figuur ontstaat dus hoe dan ook, maar de samenstelling is uniek aan de context. Mensen organiseren zich op manieren die niemand vooraf kan bedenken. Dat is winst, mits de vooraf gemaakte en de ter plekke ontstane onderdelen op elkaar passen. De vraag is niet óf het figuur er komt, maar hoe goed het standhoudt.

De **noodwolk,** verbeeldt het unieke noodscenario. Per scenario schatten de betrokken partijen in wat voor soort nood het is, hoe groot deze is, hoe schadelijk en hoe snel deze zich verspreidt. Het effect op het dagelijks leven van inwoners en op de samenredzaamheid verschilt per scenario.

Steun staat voor de steunbehoefte en het antwoord daarop vanuit de haarvaten van de samenleving. Samenwerking tussen maatschappelijke organisaties, hulpdiensten en inwoners en burgerinitiatieven op lokaal niveau: alles in deze laag heeft als doel de samenredzaamheid te bevorderen en inwoners het vertrouwen en mandaat te geven om sterk te blijven in tijden van crisis.

Het **punt** staat voor het NSP, in alle soorten en maten. Per situatie en gebied zit het NSP anders in elkaar: binnen de richtlijnen, maar vormgegeven door de mensen die op dat moment aanwezig zijn. Zij zetten het op, bemensen het en houden het bij elkaar; locatie en materiaal ondersteunen hen. Cruciaal zijn de verbindingen die zij leggen. Zit een initiatief vast met tape, klittenband of een rits? Oftewel: is de aansluiting eenmalig, herbruikbaar of duurzaam?

Het **systeem** ligt aan de basis van de initiatieven die tot stand komen. Binnen de algemene crisisstructuur schalen partijen op, afhankelijk van de mate van ontwrichting van de samenleving. Per noodscenario komen andere partijen in actie en treden andere protocollen en procedures in werking.

Sterkte en veerkracht van dit figuur, en dus van de samenredzaamheid, worden deels op het moment zelf bepaald, maar zeker ook al in de koude fase. Hoe eerder en beter partijen elkaar dan opzoeken, hoe sterker de verbindingen tijdens uitdagingen en tegenslag.

Inzichten uit onderzoek

Deze kennismobilisatie laat zien dat crises steeds vaker vragen om publiek-civiele samenwerking, waarbij overheden, maatschappelijke organisaties, en inwoners gezamenlijk bijdragen aan een veerkrachtige crisisrespons. Samenwerking wordt daarmee een essentieel onderdeel van het versterken van samenredzaamheid. Tijdens crises kunnen allerlei verschillende typen organisaties actief worden, waaronder spontaan ontstane burgerinitiatieven, maar ook organisaties die een nieuwe structuur aannemen of andere taken gaan uitvoeren. Daardoor vindt samenwerking altijd plaatsvindt in een dynamisch en deels emergent netwerk. Deze tabel vat de belangrijkste belemmerende en bevorderende factoren voor publiek-civiele samenwerking samen en biedt daarmee een handelingsperspectief voor de inrichting van noodsteunpunten.
Klik hier voor het gehele rapport.

	Wat belemmert samenwerking?	Wat bevordert samenwerking?
Vertrouwen en relaties	Wantrouwen en onbekendheid met elkaars rol, intenties en werkwijzen	Wederzijds vertrouwen, openheid en integriteit
Houding ten opzichte van samenwerking	Een beheersende, competitieve of controlerende houding	Een open, gelijkwaardige en samenwerkende houding waarin partijen elkaar serieus nemen en naar elkaar luisteren
Sturing en coördinatie	Te veel top-down sturing of juist een gebrek aan coördinatie	Een passende balans tussen centrale coördinatie en ruimte voor lokaal initiatief
Organisatiestructuren	Botsingen tussen hiërarchische, proceduregerichte overheden en flexibele, horizontale maatschappelijke initiatieven	Inzicht in elkaars organisatiestructuur en het vermogen om formele en informele werkwijzen met elkaar te verbinden
Organisatielogica's	Botsende waarden, belangen, verantwoordingsrelaties en opvattingen over risico's, besluitvorming en maatschappelijke meerwaarde	Begrip voor elkaars drijfveren, waarden en verantwoordelijkheden, en het ontwikkelen van gezamenlijke waarden, doelen en een gedeelde taal
Doelen en verwachtingen	Onduidelijke of conflicterende doelen, verwachtingen en verantwoordelijkheden	Afstemming over gezamenlijke doelen, heldere verwachtingen en duidelijke rolverdeling
Lokale inbedding	Zwakke verbinding met de gemeenschap en moeilijk bereikbare doelgroepen	Benutten van lokale initiatieven, sleutelpersonen en bestaande sociale infrastructuur
Kennis en kunde	Onvoldoende inzicht in en benutting van elkaars kennis en kunde	Wederzijdse uitwisseling van kennis, expertise, vaardigheden en netwerken
Leren en voorbereiden	Risicomijding, weinig oefening en beperkte ruimte voor innovatie	Gezamenlijk trainen, oefenen, experimenteren en leren
Infrastructuur en randvoorwaarden	Onduidelijkheid over middelen, financiering, bevoegdheden en verantwoordelijkheden	Een gezamenlijke infrastructuur met afspraken over financiering, juridische kaders, governance, sociale inbedding en technologie

Pilotscenario: Grootschalige langdurige black-out

Nood

Situatie & effect op het dagelijks leven
Een grootschalige black-out die meerdere dagen aanhoudt. Energievoorziening ligt plat, communicatie valt (deels) uit, beperkt vervoer en (veel) digitale voorzieningen werken niet.

- Geen licht, verwarming of koeling
- Pinverkeer en digitaal bankieren valt uit
- Mobiele netwerken vallen uit of zijn instabiel
- Waterdruk, zuivering en riolering zijn instabiel
- Openbaar vervoer ligt (deels) plat, mensen zitten vast
- Zorgapparatuur thuis stopt met functioneren
- Winkels zijn dicht of kunnen niet bevoorraden
- Zorgcontinuïteit in o.a. ziekenhuizen staat onder druk

Steun

Steunpunten
Lokale organisaties, bedrijven en individuen die bij nood een gezamenlijke maatschappelijke opgave zien en op lokale schaal actie ondernemen.

- Bestaande lokale organisaties geworteld in wijken en dorpskernen
- Wijkpartners zijn plekken of partijen die in wijken veel contact hebben met inwoners
- Doelgroepgerichte organisaties en gebiedskenners

Sleutelfiguren
Individuen met een specifieke rol, een groot (in)formeel lokaal netwerk en daardoor een lokale bekendheid zijn, zoals voorgangers, Imans, voorzitters van sportclubs, eigenaren van lokale ondernemingen.

Spontane burgerinitiatieven
Inwoners, lokale bedrijven en organisaties die bij nood spontaan actie ondernemen.

Punt

Een NSP MOET (functionele eisen)

Informatiefunctie
- Delen actuele, betrouwbare landelijke en regionale informatie

112-meldingfunctie
- Ontvangen in basis levensbedreigende 112-meldingen
- Doorgeven aan CP

Makelaarsfunctie maatschappelijke partijen en inwoners
- Behoefte van inwoners matchen met aanbod van andere inwoners, maatschappelijke plekken en partijen

Signaalfunctie
- Lokale signalering/situaties identificeren en doorgeven aan CP: bv. lokale knelpunten, zorginstellingen zonder aggregaat, onrust, onveiligheid

Een NSP IS NIET

- Geen vervanging van persoonlijke of buurtvoorbereiding
- Voorraadlocatie voor voedsel, medicatie
- Opvangfunctionaliteit
- Schuillocatie
- Oplaadfunctionaliteit

Mandatering: escalatieladder, via bestaande bestuurlijke mandaten in de crisisstructuur.

Een NSP HEEFT (Middelen en Voorzieningen)

Communicatie
- Contactlijn met CP en crisisorganisatie
- Informatieve analoge handelingsperspectieven

Bemensing
- Combinatie van buurtbewoners, vrijwilligers en gemeentelijke coördinatie;
- Betrokken en verbonden: jaarlijkse opfrisser voor samenwerking hulpdiensten, etherdiscipline en weerbaarheid;
- Basis werkomgeving: drinkwater, eten, sanitaire voorziening, beperkte laadmogelijkheden, seizoen afhankelijke noodzakelijkheden;
- Benutten van mensen met aanverwante ervaringen: BHV'ers, veteranen, hulpdienstpersoneel dat woont in een ander gebied dan de werkgever.

Voorzieningen: noodcommunicatiemiddelen, radio, EHBO-koffer, lokaal kaartmateriaal aangevuld met voorzieningen passend bij de situatie.

Locatie
- Voor inwoners bekende, herkenbare plek in wijk/dorp
- Goede eenduidige zichtbaarheid en aanduiding NSP
- Herkenbare (hesjes) bemensing NSP
- Duidelijke bemensingstijden
- Adequate stroombronnen (voldoende batterijen of alternatieve voeding)

Governance & Werkprocessen
- Duidelijke protocollen en taakkaarten
- Log- en registratiesystemen
- Wijze van activering bemensing

Een NSP IS

Continuïteit / Voortzettingsvermogen
- Binnen 2-6 uur operationeel
- Alleen overdag open mits 112-meldingen op een andere locatie 's nachts mogelijk zijn
- Is ingericht op langdurige inzet
- Tijdelijke aard

Veiligheid & Neutraliteit
- Veilige, neutrale en toegankelijke plek
- Het inrichten en de ondersteuning van NSP's is een verantwoordelijkheid van de gemeenten, in samenspraak met de betrokken hulpdiensten.

Systeem

Bij grootschalige ontwrichting
Binnen de algemene crisisstructuur vindt er opschaling plaats afhankelijk van de mate van ontwrichting in de samenleving, inclusief crisiscommunicatie volgens afgesproken protocollen en procedures. Vitale partijen, zoals ziekenhuizen, nutsvoorzieningen, drinkwaterbedrijven etc. zijn verantwoordelijk voor de continuïteit van hun diensten.

CP vormen een verbinding tussen NSP en de multidisciplinaire hulpdiensten.

Uitgangspunten Nood-steun-punt

Tot welke uitgangspunten kunnen we komen op basis van de inzichten uit praktijkoefeningen en andere activiteiten rondom NSP?

De basis en doelen van NSP zijn eenduidig voor heel Nederland. De uitgangspunten hierbij zijn:

- ☐ **Fysieke plek:** NSP zijn in beginsel fysieke plekken in de basis in iedere (dorps)kern en in iedere wijk. De ondergrens zijn: 10.000 inwoners en x kilometer;
- ☐ **Activatie:** NSP worden tijdelijk geactiveerd op het moment van grootschalige ontwrichtingen in Nederland, waarbij de normale communicatielijnen niet meer beschikbaar of betrouwbaar zijn;
- ☐ **In de basis een informatieknooppunt:** de plek voor betrouwbare informatie en laagdrempelig contact met overheden en hulpdiensten te faciliteren, gefaseerd aangevuld met andere faciliteiten waar de situatie omvraagt;
- ☐ **Steun:** Zelf- en samenredzaamheid als uitgangspunt, NSP zijn flexibiel en aanpasbaar aan op lokale kenmerken, behoefte en aanbod. Lokale en regionale initiatieven zijn leidend en overheden ondersteunen die;
- ☐ **Herkenbaar:** NSP zijn herkenbaar voor inwoners in heel Nederland;
- ☐ **Bemensing:** NSP worden gehost door een mix aan mensen passend bij de regionale en lokale situatie;
- ☐ **Activatie:** NSP worden binnen 2-6 uur geactiveerd, startende met de eerst beschikbare info. Hulpdiensten en NSP kunnen parallel aan elkaar worden opgebouwd tijdens crises;
- ☐ **Mandatering:** NSP worden geactiveerd door of onder bestuurlijk gezag;
- ☐ **NSP zijn overdag open,** mits er een adequate lokale 112-meldingsmogelijkheid is ingeregeld;
- ☐ **NSP zijn niet per definitie ook humanitaire punten:** Afhankelijk van de lokale capaciteit en steunpunten, zodat getroffenen een fysieke plek hebben om elkaar te ontmoeten, ervaringen te delen en elkaar te ondersteunen. NSP en steunpunten vormen een lokaal netwerk;
- ☐ **NSP zijn geen vervanger** maar ondersteuner van persoonlijke of buurtvoorbereiding, voorraadlocatie voor voedsel, medicatie, opvangfunctionaliteit, schuillocatie en oplaadfunctionaliteit.

Coördinatiepunten

Een coördinatiepunt (CP) is een regionaal georganiseerde voorziening die de schakel vormt tussen NSP en de algemene regionale en gemeentelijke crisisorganisatie. Het inrichten van CP is een verantwoordelijkheid van veiligheidsregio's, in samenspraak met hulpdiensten en gemeenten. Inwoners worden niet actief uitgenodigd op een CP.

Wat is een coördinatiepunt in de basis?
Een CP is een nieuw onderdeel van de crisisstructuur van veiligheidsregio's passend bij de multidisciplinaire crisisfunctie. Twee factoren zijn van grote invloed op de invulling van CP: 1) de continuïteit van de meldkamer en 2) de wijze waarop bevolkingszorg regionaal is georganiseerd. Voorlopig kader: onafhankelijk van regionale keuzes zal er zorggedragen worden vanuit veiligheidsregio's voor:

- Belastbaarheid van de crisisorganisatie: CP faciliteert de informatie-uitwisseling tussen NSP, hulpdiensten en crisisorganisatie. De operationele aansturing en organisatie van NSP blijft een verantwoordelijkheid van gemeente;
- Informatiefunctie: CP voorzien NSP van landelijke of regionale eenduidige informatie over de situatie;
- Multidisciplinaire verbinding: knooppunt voor NSP richting verschillende disciplines binnen de (gemeentelijke) crisisorganisatie;
- Noodcommunicatie: werkende verbinding tussen NSP en de crisisorganisatie, ook als reguliere communicatiemiddelen uitvallen;
- Schakel naar de staande crisisorganisatie (ROT/RBT): zorgdragen dat knelpunten of opschalingsvragen tijdig de juiste plek bereiken in de regionale crisisstructuur;
- Coördinatiefunctiefunctie: overzicht houden op NSP en regionale beschikbaarheid vanuit voorzieningenlandschap: huisartsenposten, ziekenhuizen, voedsel- en waterdistributie vanuit lokale signalen NSP;
- Coördinatie van schaarste: Regionale schaarste coördineren in opdracht van het bevoegd gezag.

Landelijke eenduidige richtlijn

- Multidisciplinaire verbindingen met hulpdiensten (politie – ambulance – GGD GHOR) en de gemeentelijke organisatie (gemeentelijk crisisteam, bevolkingszorg, omgevingsdienst, riool);
- Noodcommunicatiemiddelen: aansluitend op het project missie kritische communicatie en/of verbindingsrichtlijnen vanuit meldkamers;
- Mandatering: Gebruik van reguliere structuur (landelijk = minister, regionaal = voorzitter veiligheidsregio, lokaal = burgemeester);
- CP IS:
  - 24-uurs bezetting beschikbaar, met een flexibele schil voor langere duur;
  - Draait door bij langdurige inzet;
  - Tijdelijk.
- Aspecten keuze locatie: beschikbaar, bereikbaar voor hulpdiensten ook bij o.a. wateroverlast en stroomuitval (niet op 20ste etage).
- Aanpak triage vindt plaats op basis van (nog te ontwikkelen) richtlijnen GGD GHOR.

Vraagstukken: is het een regionale of landelijke keuze om een back-up procedure voor 112-meldingen onafhankelijk van de meldkamer in te richten? Welke rol en taak zien meldkamers voor zich ten opzichte van NSP?

Regionale invulling

- Aantal CP's per regio: hoeveel NSP kan één CP bedienen?
- Bemensing: kennis van operationele diensten is essentieel, welke disciplines zijn vertegenwoordigd?
- Voorzieningen: basis werkomgeving (drinkwater, eten, slaap en sanitaire voorziening, beperkte laadmogelijkheden);
- Noodstroom: adequate noodstroomvoorzieningen waar mogelijk dual use vanuit bestaande locatie;
- Noodvoorraden voor de eigen bemensing (niet voor inwoners);
- Offline of papieren werkprocessen en regionaal kaartmateriaal als back-up;
- Waar het licht brandt: hoe om te gaan bij stroomuitval met inwoners die wel naar een CP komen? Als het donker is en het licht brandt, zullen mensen in nood de kazerne en bureaus weten te vinden.

Samen als samenleving

De samenleving is het weerbaarheidspotentieel. NSP komen daar middenin te staan bij ontwrichtende situaties. NSP zijn plekken waar het veiligheids- en sociaal domein elkaar raken. Samenwerken als hulpdiensten met de samenleving is essentieel en kent uitdagingen. Dit kunnen georganiseerde landelijke (publieke en private) maatschappelijke initiatieven zijn, en (spontane) burgerparticipatie- en hulpverlening. Hoe verbinden we top-down met bottom-up en hoe versterkt de samenwerking de samenredzaamheid?

Samen met de samenleving start niet bij samenwerken tussen overheden, hulpdiensten en maatschappelijke organisaties. Het start bij afspraken tussen mensen. Zijn we op alle levels klaar voor een grootschalige ontwrichting of langdurige stroomuitval? In de basis zijn we in Nederland niet gewend aan systemen die haperen of uitvallen of het nu elektriciteit, drinkwater of internet is. De dienstverlening is van hoge kwaliteit. Waardoor veel buiten jezelf is georganiseerd binnen allerlei organisaties. Weten we wat er kan gebeuren, wat we zelf kunnen doen, samen kunnen doen?

Kritische succesfactoren voor de verbinding van top-down en bottum-up

- Breng het sociaal kapitaal in kaart in wijken, hoever kom je in de haarvaten van de samenleving?
- Ken elkaar: ongemerkt ontstaan verwachtingen over organisaties, zowel bij overheden, hulpdiensten en maatschappelijke organisaties zonder dat die uitgesproken worden. Check aannames en wederzijdse verwachtingen: dit versterkt het onderlinge vertrouwen. Wederzijds transparantie versterkt onderling vertrouwen.
- Spreek elkaars taal: In gesprekken tussen overheden en maatschappelijke organisaties die met schuring begonnen bleken dezelfde wensen en ideeën te bestaan, alleen doordat beiden er andere woorden aangaven, leek er een grote afstand te zijn.
- Bewustzijn vergroten: risicoperceptie is nog altijd laag in Nederland, met een nuchtere blik doorleven wat er kan gebeuren bij een langdurige stroomuitval en welke keteneffecten dit meebrengt, leveren inzichten op en zijn het startpunt van een handelingsperspectief. Waar staan we nu en hebben we elkaar nodig: zitten we in dezelfde film?

Kansen voor...

- Hulpdiensten: organiseer je eigen maatschappelijke tegenspraak in de koude fase en zoek actief de samenwerking in het sociaal domein. Wees bewust dat maatschappelijke initiatieven niet dezelfde werkwijzes hanteren (o.a. rondom checklists);
- Gemeenten: Doe een sociaal kapitaalcheck in de wijk of dorpskern. Waar zit het potentieel voor sociale cohesie in de wijken? Welke potentiële steunpunten zijn er? Wie zijn de sleutelfiguren? Zijn er bijvoorbeeld actieve sportverengingen, scouting, kerkgemeenschappen, carnavalsvereniging, jaarlijks dorpsfeest, straat-BBQ, of een sterke dorpsidentiteit?
- Maatschappelijke organisaties: spreek uit wat je van anderen – gemeenten en hulpdiensten – verwacht en wat anderen van jullie kunnen verwachten.
- Inwoners: naast het noodpakket, zijn er afspraken gemaakt binnen het gezin, vrienden en familie? Kennen we de buren? Weten we wat er kan gebeuren, welke hulp nodig is en wat we samen kunnen doen? Zijn we ons bewust van de risico's?

Durf te leunen op elkaar

Mensen organiseren zich vooral wanneer het er echt toe doet: op het moment van een grote ontwrichting. Altijd zullen er mensen zijn die in de actiestand schieten: elkaar vinden, samenwerken en gaan handelen. De uitdaging: blijf je als overheden en hulpdiensten flexibel genoeg om daar ruimte voor te geven, ook midden in de hectiek zelf? Hoe dat samenspel lukt hangt af van: 1) druk op bestuurders, 2) mate van risicoperceptie van de inwoners – zichzelf niet in gevaar brengen bij hun acties – en 3) onderling bekendheid met elkaar. Leiderschap maakt het verschil: het lef om te vertrouwen en ruimte te gunnen, binnen heldere kaders, die alleen werken als ze helder zijn voordat het spannend wordt. Nieuwsgierigheid naar elkaar en heldere rolduidelijkheid maken dat verschil. Door in de koude fase te investeren, kun je ervoor zorgen dat het in tijden van crisis overeind blijft en samenredzaamheid vergroot wordt.

Goed samenwerken

Samenwerkingsprincipes

Hoe beter de samenredzaamheid gestimuleerd wordt vanuit vertrouwen, hoe beter we ons als maatschappij staande kunnen houden in tijden van crisis. De volgende samenwerkingsprincipes helpen om dit te waarborgen:

1. We vinden elkaar ook zonder crisis: Maatschappelijke organisaties en crisisorganisaties (gemeentelijke crisisorganisatie en hulpdiensten) moeten in elkaar investeren in de koude fase zodat je elkaar kent als er nood uitbreekt

- Zoek elkaar in de koude fase actief op om een netwerk op te zetten
- Ga op zoek naar gezamenlijk belang
- Maak duidelijke afspraken rondom verwachtingen
- Deel kennis en ervaringen uit de praktijk
- Durf te experimenteren
- Bouw aan vertrouwen
- Accepteer elkaars fouten
- Organiseer je eigen tegenspraak

2. Zet bottom-up samenwerkingen op tussen verschillende organisaties

- Communiceer kort en bondig
- Stel je open op naar elkaar
- Erken elkaars kwaliteit en vertrouw op elkaars expertise
- Blijf zoeken naar het gezamenlijk belang
- Houd een scherpe focus op het gezamenlijk belang en het doel van de samenwerking
- Maak beslissingen actief en effectief
- Zet duidelijke kaders voor samenwerking

3. Ga het wiel niet opnieuw uitvinden

- Wees nieuwsgierig naar andere organisaties
- Investeer in (nieuwe) relaties en samenwerkingen
- Leer van elkaar op het gebied van inhoud, organisatie en financiën
- Deel goede voorbeelden en neem elkaar mee
- Blijf in gesprek
- Spreek verwachtingen over en weer duidelijk uit
- Vertrouw op elkaars expertise

Input vanuit de reflectietafel

- In gesprek met elkaar – veiligheidsregio's en maatschappelijke organisaties – komen we erachter dat we hetzelfde bedoelen maar er verschillende woorden aan geven waardoor we elkaar niet begrepen.
- Inwoners hechten meer belang aan WIE is het NSP dan WAT is het NSP. Het NSP is een groep MENSEN, en de locatie en het materiaal ondersteund dat.
- Een oproep aan de hulpdiensten en gemeenten, neem ons serieus als je onze vrijwilligers inzet, behandel ons als gelijke – ieder vanuit z'n eigen rol – en niet als minderwaardig.
- Als veiligheidsregio's, gemeenten en hulpdiensten kan er vooraf nog zoveel bedacht en georganiseerd worden, de hamvraag is: zijn jullie in staat tijdens een grootschalige crisis flexibel te zijn en de initiatieven in de samenleving de ruimte te bieden?
- Kinderen en jongeren zijn nog te weinig betrokken in deze ontwikkeling. Neem hen actief mee niet alleen in deze fase, maar ook in de volgende fase.
- Betrek ook het onderwijs bij deze voorbereidingen; Hoe bereid je leerlingen voor en wat voor functie kunnen scholen spelen in tijden van crisis?
- Kijk niet alleen vanuit het NSP, kijk naar wat mensen nodig hebben en bekijk vanuit daar of en hoe een NSP hier antwoord op geeft
- Ontwikkel dit ook mét inwoners, niet alleen voor inwoners
- NSP lijken nu erg gericht op de gemiddelde Nederland, wees kritisch of je voldoende diverse en inclusieve betrokkenheid hebt georganiseerd.
- Is structurele samenwerking wenselijk? Dan is er behoefte aan heldere rollen en kaders, zodat we weten binnen welke ruimte wij ons ding kunnen doen.
- Neem de signalen en het oordeel van maatschappelijke organisaties serieus. Zij kunnen aanvoelen of iets echt belangrijk is voor de inwoners op dat moment.
- Er is grote mate van welwillendheid om te helpen vanuit de maatschappelijke organisaties. En dat wordt in de pilots ook al gedaan.
- Basiskennis en terminologieën voor crisisopschaling zijn niet vanzelfsprekend of zelfs moeilijk voor maatschappelijke organisaties en of vrijwilligers. En handleidingen worden niet gelezen.
- Houd oog voor het ontwikkelen en niet alleen het uitvoeren van NSP, over 2 jaar kan de situatie er anders uitzien. Ontwikkel ook samen.

Checklijst samenwerken

Om succesvol samen te werken tijdens een noodsituatie is het raadzaam om van tevoren – dus al in de koude fase – een goede samenwerking op te zetten tussen crisisorganisaties, maatschappelijke organisaties en gemeenten. Hierbij is het van belang om verwachtingen over en weer goed uit te spreken. De onderstaande checklijst geeft punten weer voor de verschillende typen organisaties die bijdragen aan de samenwerking bij het opzetten en laten draaien van een NSP.

	Crisisorganisaties	Maatschappelijke organisatie	Gemeenten
Koude fase: voorbereidend op verschillende scenario's samenwerking opzetten			
Rollen definiëren: wat is er nodig om samenredzaamheid te stimuleren en wie pakt wat op landelijk, regionaal, gemeente en wijkniveau?	☐	☐	☐
Lokale allianties bouwen en actief verbanden leggen tussen organisaties	☐	☐	☐
Vrijwilligers en actieve inwoners (jaarlijks) trainen om op de juiste manier in actie te komen in en rondom een NSP	☐	☐	☐
Kritisch reflecteren op wat er lokaal mogelijk is en hoe het beleid hierop aansluit	☐	☐	☐
Mensen die richting geven aan het NSP moeten betrokken zijn bij de praktijk	☐	☐	☐
Maatschappelijke organisaties en crisisorganisaties moeten op lokaal niveau gekoppeld zijn	☐	☐	☐
Warme fase: aansluiten op de situatie en wat er al in het moment gebeurt			
Heldere en betrouwbare informatie op een passende manier kunnen aanbieden aan inwoners	☐	☐	☐
Een goed beeld schetsen van de informatiebehoefte van inwoners	☐	☐	☐
Duidelijke verwachtingsmanagement richting inwoners en ontvankelijkheid voor behoeften	☐	☐	☐
Veilige en vertrouwde ingang creëren waar inwoners signalen kunnen delen	☐	☐	☐
Maatschappelijke initiatieven en hun creativiteit faciliteren en ondersteunen	☐	☐	☐
Zorgen voor heldere regie op de communicatie, met behoud van flexibiliteit en spontaniteit	☐	☐	☐
Weten wanneer en waar extra expertise kan worden ingeschakeld	☐	☐	☐
Signaal-en makelaarsfunctie verwezenlijken			
Patronen in signalen herkennen en deze bundelen	☐	☐	☐
Lokale kansen en uitdagingen delen met crisisorganisaties	☐	☐	☐
Verschillende partijen (actief) verbinden met de crisiswereld	☐	☐	☐
Opvolging van signaalfunctie NSP monitoren	☐	☐	☐
Kennisoverdracht en uitwisseling van patronen in signalen tussen NSP en CP	☐	☐	☐
Binnen NSP: Prioritering in vraag en waar nodig hierop handelen	☐	☐	☐
Overzicht van vraag en aanbod bewaren	☐	☐	☐
Koppelen van vraag en aanbod van partners	☐	☐	☐

Tussenstand, vooruitblik en ‘colofon’

Tussenstand
Met nog een najaar in het vooruitzicht waarin nog veel praktijkoefeningen en andere activiteiten rondom noodsteunpunten en coördinatiepunten gaan plaatsvinden, worden ook in de tweede helft het pilotjaar 2026 inzichten opgedaan. Met veel betrokkenheid en bevlogenheid wordt er door tal van professionals in veiligheidsregio’s, gemeenten, maatschappelijke partners en inwoners momenteel aan de voorbereiding gewerkt.

Nu we een halfjaar aan praktijkoefeningen, activiteiten, denktanks en reflectietafels verder zijn krijgen we een steeds scherper beeld van de mogelijkheden en onmogelijkheden van noodsteunpunten, van de aspecten waar nog oefenruimte is en wat aandacht vraagt in de uitrolfase in 2027. In dit blok heeft de focus gelegen op samenwerken: de maatschappelijke opgave voor de *whole of society* bij nood-steun-punten samen met het systeem van gemeenten en hulpdiensten.

De samenleving is het fundament en het weerbaarheidspotentieel. Het is een gegeven dat mensen gaan handelen tijdens een crisis of dit nu via maatschappelijke partners en georganiseerd gaat of spontaan ontstaat. Die samenredzaamheid kan versterkt worden door noodsteunpunten op het moment van crisis, maar vraagt juist vooraf aandacht.

Samenwerken tussen overheden, hulpdiensten, maatschappelijke organisaties en inwoners start met elkaar kennen, elkaars taal te verstaan, verwachtingen over en weer uit te spreken en helderheid te hebben over elkaars rol en kaders. Per nood kan het verschillen wat en wie er nodig is. Per wijk en dorpskern kan het verschillen hoe die *whole of society* vorm krijgt. Overeenkomstig is de focus op het gezamenlijk belang, samenredzaamheid en gemeenschapskracht. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid hoe we met elkaar, overheden, hulpdiensten, maatschappelijke organisaties en inwoners of het nu een langdurige stroomuitval, hybride dreiging, overstroming of pandemie de schouders eronder zetten. Is dit met een tape, klittenband of een rits?

Vooruitblik
In blok 4: continuïteit en borging, staat de vraag centraal hoe de continuïteit van NSP en CP de komende jaren te borgen. Welke vraagstukken kunnen geïdentificeerd worden en voorzien van handvatten? Wat is er nodig voor structurele inbedding op het gebied van onder andere samenwerking, governance, betrokkenheid vrijwilligers, voorzieningen en werkprocessen? Zodat NSP ook over een aantal jaar nog ingezet kunnen worden als dat nodig blijkt te zijn.

Betrokken bij Landelijk project pilots noodsteunpunten

Opdrachtgevers: Ministerie van Justitie en Veiligheid, Veiligheidsberaad en VNG

Opdrachtnemer: NIPV

Denktank: VNG, Ministerie JenV, Vakraad risico-crisisbeheersing, Bevolkingszorg, GGD GHOR, Politie, Defensie, Netwerk risico- crisiscommunicatie, gemeenten.

Reflectietafel: ARQ, AZN, Bruishuis Arnhem, Burgerreserve, CIO, Ieder(in), InEen, Longfonds, LHV, Leger des Heils, LSA Bewoners, LVKK, LSVb, KNRM, Koninklijke Bibliotheek, Nationale Zorgreserve, NJR, Ouderenbond ANBO-PCOB, Rabobank, Reddingsbrigade, Rode Kruis, Save the Children, Scouting Nederland, Sociaal Werk Nederland, Stichting ABC, Stichting Dieren in Rampen, Vereniging Openbare Bibliotheken, Veteranen Search Team, Vluchtelingenwerk, VNO NCW, Unicef. De denktank- en reflectietafelsessies worden mede mogelijk gemaakt door De Publieke Ontwerppraktijk (PONT) en zijn vormgegeven door Muzus.

Verwante ontwikkelingen binnen het thema maatschappelijke weerbaarheid
- Denk Vooruit
- VNG Weerbare samenleving
- Weerbaarnl.nl

Projectleider Landelijk project pilots noodsteunpunten: Charlotte van Ruijven

Vragen? noodsteunpunten@nipv.nl